

Η Διαχείριση των Αγνοούμενων και Νεκρών Μεταναστών στη Λέσβο

Περίληψη ελληνικής έκθεσης

Αύγουστος 2016

Φωτογραφία 1: Φωτογραφία μετανάστη/πρόσφυγα παραπεταμένη σε παραλία της Λέσβου μετά από ναυάγιο. Φωτογραφία του Δημήτρη Αχλιόπτα. Με επιφύλαξη κάθε νόμιμου δικαιώματος.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

- Δημιουργία ανεξάρτητης ανθρωπιστικής επιτροπής η οποία θα συντονίζει και θα επιβλέπει το έργο των αρχών στην αποτελεσματική διαχείριση του προβλήματος των αγνοουμένων προσφύγων στην Ελλάδα.
- Βελτίωση της ακολουθούμενης πρακτικής στη συλλογή και διαχείριση των γενετικών δεδομένων από τους νεκρούς (DNA) και ενίσχυση της προσπάθειας συλλογής προθανάτιων δεδομένων από τις οικογένειες.
- Αναγνώριση των νομικών υποχρεώσεων του κράτους που απορρέουν από το Διεθνές Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
- Πλήρης σεβασμός των αναγκών των οικογενειών των θυμάτων και η συμμετοχή τους στη διαδικασία αναγνώρισης, ταυτοποίησης και ταφής των νεκρών.
- Εξασφάλιση πόρων από την ΕΕ για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του ανθρωπιστικού προβλήματος.
- Σταδιακή δημιουργία 'παγνόςμιας αρχιτεκτονικής' στη διαχείριση του ζητήματος των αγνοουμένων μεταναστών, συμπεριλαμβανομένης και της υιοθέτησης αρχών που θα διευκολύνει την διεθνή ανταλλαγή δεδομένων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έκθεση επιχειρεί να συνοψίσει τις πολιτικές διαχείρισης των αγνοούμενων και νεκρών προσφύγων, οι οποίοι χάνουν τη ζωής τους στην προσπάθεια να διασχίσουν το Αιγαίο. Στόχος της έκθεσης είναι να αναδείξει τόσο τις πρακτικές που ακολουθούνται από τις τοπικές αρχές όσο και το υπάρχον νομικό και πολιτικό πλαίσιο.¹ Η έρευνα επικεντρώθηκε στη Λέσβο, η οποία έγινε εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια σε κύρια πύλη εισόδου για χιλιάδες πρόσφυγες και δεκάδες πολύνεκρα ναυάγια. Στόχος μας είναι τόσο να ανιχνεύσουμε μη αποτελεσματικές πολιτικές που ακολουθούνται από τις ελληνικές αρχές, όσο και να υπογραμμίσουμε καλές πρακτικές, η υιοθέτηση των οποίων θα βελτίωνε την υπάρχουσα κατάσταση. Στην πράξη εντοπίσαμε ένα σημαντικό κενό πολιτικής στη διαχείριση του ανθρωπιστικού προβλήματος, κυριότερο χαρακτηριστικό του οποίου είναι η απουσία συντονισμού των εμπλεκόμενων κρατικών αρχών. Η έλλειψη πόρων σε συνδυασμό με την χωρίς προηγούμενο ένταση του προσφυγικού φαινομένου έχει επιτείνει τις συνέπειες του κενού πολιτικής στη Λέσβο. Στη διαδικασία διαχείρισης των θυμάτων των ναυαγίων, εντοπίσαμε σημαντικά κενά, όπως: η απουσία αποτελεσματικής έρευνας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην ταυτοποίηση των νεκρών, αποτυχία αποτελεσματικής συλλογής και διαχείρισης των μεταθανάτιων (postmortem) δεδομένων, απουσία πρόνοιας για την στήριξη των προσπαθειών των οικογενειών να εντοπίσουν τους δικούς τους όταν πλέον έχουν καταφθάσει στο νησί, μέχρι πρότινος η απουσία συστηματικής καταγραφής νεκρών στο τοπικό κοιμητήριο, η περιορισμένη διεθνής συνεργασία, και τέλος η απουσία πρόβλεψης για επικοινωνία με οικογένειες που ζουν σε άλλες χώρες.

Αυτοί οι περιορισμοί, σε συνδυασμό με την εξαιρετικά σύνθετη φύση του ανθρωπιστικού ζητήματος, έχουν οδηγήσει τα περισσότερα θύματα των ναυαγίων να θάβονται χωρίς να έχουν αναγνωριστεί πρώτα και με ελάχιστες πιθανότητες μελλοντικής ταυτοποίησης. Το ψυχολογικό βάρος για τις οικογένειες είναι δυσβάσταχτο. Η αβεβαιότητα για την τύχη των αγαπημένων τους προσώπων, έχει εγκλωβίσει τους συγγενείς σε μια ιδιότυπη κατάσταση η οποία δεν τους επιτρέπει να πενήσουν για τους αγαπημένους τους και συχνά εκδηλώνεται με έντονες διαταραχές άγχους. Στην προσπάθεια να βοηθήσουμε τις αρχές στην αποτελεσματικότερη διαχείριση του συγκεκριμένου ανθρωπιστικού προβλήματος διατυπώνουμε συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής. Ειδικότερα, στις ελληνικές αρχές, προτείνουμε τη σύσταση μιας ανεξάρτητης 'ανθρωπιστικής επιτροπής' η οποία θα συντονίζει τις προσπάθειες των φορέων που εμπλέκονται στη διαχείριση του ζητήματος, θα επικοινωνεί με τις οικογένειες των αγνοούμενων και νεκρών προσφύγων στην προσπάθεια να συλλέξει γενετικά και άλλα δεδομένα τα οποία θα διευκολύνουν τη μελλοντική ταυτοποίηση των θυμάτων. Αναγνωρίζοντας την διεθνή φύση του προβλήματος, η οποία ξεπερνά τα σύνορα και τις δυνατότητες του ελληνικού κράτος, συμπεραίνουμε ότι οποιαδήποτε προσπάθεια αποτελεσματικής πολιτικής διαχείρισης συνεπάγεται διεθνή συνεργασία. Προς αυτή την κατεύθυνση διατυπώνουμε τα στοιχεία μιας 'παγκόσμια αρχιτεκτονική' η οποία θα έχει ως κεντρικούς στόχους τη συλλογή και διαχείριση προθανάτιων και μεταθανάτιων δεδομένων από διάφορες πηγές, τόσο στην Ευρώπη όσο και από οικογένειες στις χώρες προέλευσης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΛΕΣΒΟ

Εικόνες από πολύνεκρα ναυάγια και σωρούς νεκρών προσφύγων έχουν κατακλύσει τα διεθνή ΜΜΕ ως οι πιο παραστατικές εικόνες του προσφυγικού δράματος στην περιφέρεια της ΕΕ. Από τις αρχές του 2015 ως και το πρώτο εξάμηνο του 2016, περισσότεροι από 6,600 άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους στην προσπάθεια τους να διασχίσουν την Μεσόγειο, ενώ

¹ Αναγνωρίζουμε ότι 'μετανάστες' και 'πρόσφυγες' είναι διακριτές νομικές έννοιες. Την ίδια στιγμή όμως, η ταυτότητα των αγνοούμενων και νεκρών μεταναστών/προσφύγων παραμένει αδιευκρίνιστη στις περισσότερες περιπτώσεις, καθιστώντας εξαιρετικά δύσκολη την νομική χρήση αυτών των όρων. Επιπλέον, οι νομικές υποχρεώσεις του κράτους προς τους αγνοούμενους/νεκρούς παραμένουν οι ίδιες ανεξαρτήτων του νομικού status των θυμάτων. Συνεπώς για τις ανάγκες της έκθεσης χρησιμοποιούμε εναλλακτικά τους όρους μετανάστες και πρόσφυγες.

άγνωστος είναι ο αριθμός των μη καταγεγραμμένων θανάτων (IOM, 2016). Η πλειοψηφία των θυμάτων θάβονται δίχως να έχουν προηγουμένως αναγνωριστεί.

Οι οικογένειες των αγνοουμένων είναι τα πραγματικά, αλλά την ίδια στιγμή αφανή, θύματα αυτής της ανθρωπιστικής κρίσης. Οι περισσότερες οικογένειες δεν γνωρίζουν που βρίσκονται οι αγαπημένοι τους και εάν είναι νεκροί ή ζωντανοί. Αυτή η αβεβαιότητα για την τύχη τους καθλώνει τις οικογένειες.² Ακόμη και σε περιπτώσεις επιβεβαιωμένων θανάτων, η ακριβής τοποθεσία ταφής των θυμάτων παραμένει αδιευκρίνιστη. Οι περισσότερες οικογένειες διακατέχονται από 'διφορούμενη απώλεια' (ambiguous loss): μια τραυματική απώλεια η οποία χαρακτηρίζεται από αγχωτικές διαταραχές, ενδείξεις κατάθλιψης, και ενδοοικογενειακές συγκρούσεις. Η 'διφορούμενη απώλεια' είναι από τις πιο ιδιαίτερες μορφές πένθους, ακριβώς επειδή η αιτία του πένθους παραμένει ανεπίλυτη και συνεχιζόμενη. Οι υπάρχουσες πολιτικές δυσχεραίνουν τις προοπτικές ταυτοποίησης των θυμάτων όπως επίσης και την επικοινωνία μεταξύ των οικογενειών με τις αρμόδιες αρχές.

Στην προσπάθεια μας να καταγράψουμε τόσο τις πολιτικές αντιμετώπισης του ζητήματος των αγνοουμένων μεταναστών που υιοθετήθηκαν από τις ελληνικές αρχές, όσο και τις ανάγκες των οικογενειών, πήραμε περίπου 130 συνεντεύξεις από αντιπροσώπους των τοπικών αρχών, μελών της κοινωνίας των πολιτών και οικογένειες θυμάτων από τον Οκτώβριο του 2015 μέχρι τον Μάρτιο του 2016.³

ΚΥΡΙΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΛΕΣΒΟ

Την περίοδο 2012-2016 η Λέσβος αποτέλεσε μία από τις κύριες πύλες εισόδου προσφύγων και μεταναστών: περίπου 490,000 πρόσφυγες έφτασαν στο νησί μεταξύ 2015 και του πρώτου εξαμήνου του 2016, δηλαδή περίπου έξι φορές ο μόνιμος πληθυσμός του νησιού.⁴ Από το 2014 περίπου 9,969 άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους στη Μεσόγειο,⁵ δηλαδή περίπου 11 την ημέρα, ενώ ένας άγνωστος αριθμός θυμάτων έχει πνιγεί και οι σωροί τους χάθηκαν στη θάλασσα. Τα παραπάνω δεδομένα θέτουν το σκληρό μιας εξαιρετικά σύνθετης ανθρωπιστικής πρόκλησης, η οποία επηρεάζει όχι μόνο τις αρχές που καλούνται να διαχειριστούν το ζήτημα στην περιφέρεια της ΕΕ, αλλά και τις ζωές χιλιάδων οικογενειών στις χώρες προέλευσης.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Για να κατανοήσουμε τις επιπτώσεις του φαινομένου στις οικογένειες, προχωρήσαμε σε 84 συνεντεύξεις με συγγενείς αγνοουμένων από διάφορες χώρες προέλευσης, όπως Τυνησία, Συρία, Ιράν, Παλαιστίνη, και Αίγυπτο. Το σημαντικότερο εύρημα είναι ότι οι περισσότεροι δεν έχουν καμία πληροφόρηση για την τύχη των δικών τους ανθρώπων, και κατά συνέπεια έχουν εγκλωβιστεί σε μια κατάσταση συνεχιζόμενης αβεβαιότητας. Η κατάσταση αυτή επηρεάζει την καθημερινότητα τους και την ψυχική τους υγεία, αφού οι περισσότεροι πάσχουν από αγχωτικές διαταραχές, διαταραχές ύπνου, συνεχή υπερένταση η οποία έχει οδηγήσει πολλούς εξ αυτών να αναζητήσουν ψυχιατρική συνδρομή. Επίσης ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, απομόνωση και δραματική αλλαγή του ρόλου των γυναικών που έχασαν τον σύζυγό τους -- και κύρια πηγή εσόδων -- μέσα στην οικογένεια -- είναι μερικά ακόμη κοινά χαρακτηριστικά. Επιπλέον συγγενείς οι οποίοι βίωσαν και οι ίδιοι το τραύμα του ναυαγίου στο

² Δείτε σχετικά την έκθεση του ερευνητικού Προγράμματος για τις οικογένειες των Προσφύγων

³ Αναγνωρίζουμε ότι εστιάζοντας στην συγκεκριμένη Περίοδο απλά επιχειρούμε να καταγράψουμε ένα στιγμιότυπο ενός πολύ σύνθετου και εν εξελίξει φαινομένου. Από τότε έχει μεσολαβήσει τόσο η διμερής συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας, όσο και το Πραξικόπημα στην Τουρκία τα οποία έχουν επηρεάσει το Προσφυγικό φαινόμενο.

⁴ Δεδομένα από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ: <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83> [last accessed 9 July 2016]

⁵ IOM 'Missing Migrants Project', <http://missingmigrants.iom.int/> [Τελευταία πρόσβαση 9 Ιουλίου 2016]

οποίο έχασαν δικούς τους ανθρώπους, αρκετές φορές παρουσιάζουν ενδείξεις μετά-τραυματικού στρες.

Οι ανάγκες των οικογενειών είναι σαφείς. Κυρίως, αναζητούν πληροφορίες οι οποίες θα διασαφηνίσουν την τύχη των αγαπημένων τους προσώπων: είναι νεκροί ή ζωντανοί; Σε οποιαδήποτε περίπτωση αγωνιούν να μάθουν που βρίσκονται οι συγγενείς τους, ενώ σε περίπτωση που είναι νεκροί, επιθυμούν να επαναπατρίσουν τη σωρό για να ταφεί σύμφωνα με τα θρησκευτικά και τοπικά έθιμα. Επίσης στην προσπάθεια τους να ταυτοποιήσουν τους δικούς τους αρκετοί συγγενείς έχουν εκτεθεί σε τραυματικές εμπειρίες όπως η εξέταση νεκρών σωμάτων στο νεκροτομείο ή η αναζήτηση των δικών τους σε συλλογή φωτογραφιών νεκρών από άλλα ναυάγια. Αρκετές οικογένειες έχουν δώσει δείγμα DNA στις αρχές αλλά μόνο λίγες έχουν πάρει κάποια απάντηση.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Το Διεθνές Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΔΔΔΑ) είναι σχετικό για το ανθρωπιστικό πρόβλημα των αγνοούμενων και νεκρών μεταναστών, αφού υποχρεώνει τα κράτη να ταυτοποιούν και να σέβονται τα δικαιώματα των οικογενειών των αγνοούμενων μεταναστών. Οι ευθύνες απορρέουν από διεθνείς συνθήκες· περισσότερες λεπτομέρειες για το νομικό πλαίσιο παρατίθενται στη σχετική έκθεση του προγράμματος. Τα κράτη έχουν την υποχρέωση προστασίας του δικαιώματος στη ζωή όλων των ανθρώπων χωρίς διακρίσεις, του σεβασμού του δικαιώματος της οικογενειακής ζωής των συγγενών αγνοουμένων οι οποίοι βρίσκονται στην χώρα, και να λάβει συγκεκριμένα μέτρα για την προστασία των παιδιών των αγνοουμένων. Το ΔΔΔΑ προβλέπει το κράτος δεν πρέπει να κάνει καμία διάκριση στη διαχείριση των θανάτων πολιτών και μη-πολιτών, όπως επίσης και ότι μέτρα πρέπει να λαμβάνονται για τη διερεύνηση των θανάτων αυτών. Συνοπτικά:

- Τα κράτη πρέπει να διερευνούν αποτελεσματικά όλους τους ύποπτους θανάτους, να λαμβάνουν μέτρα για την ταυτοποίηση των σωρών και τη προστασία δεδομένων. Η αποτελεσματική διερεύνηση συμπεριλαμβάνει και την προσπάθεια περισυλλογής των σωρών όπως επίσης και την επικοινωνία με τις οικογένειες.
- Το δικαίωμα της οικογενειακής ζωής περιλαμβάνει τη συμμετοχή των συγγενών στη διερεύνηση, και την ταφή των θυμάτων σε περίπτωση που επιβεβαιωθεί ο θάνατος.
- Η προστασία των παιδιών αγνοουμένων περιλαμβάνει τη λήψη μέτρων για την διατήρηση της ταυτότητας τους (εθνικότητα, όνομα, και οικογενειακούς δεσμούς).
- Το κενό πολιτικής στις χώρες που μελετήσαμε (Ιταλία και Ελλάδα) συνηγορεί στο συμπέρασμα ότι αυτές οι υποχρεώσεις πολλές φορές δεν τηρούνται ούτε κατοχυρώνονται.

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΩΝ

Περισυλλογή Πτωμάτων

Η περισυλλογή των πτωμάτων είναι κομβικής σημασίας καθώς η αναγνώριση καθίσταται δυνατή μόνο όταν έχει βρεθεί το νεκρό σώμα. Το Λιμενικό Σώμα είναι η αρμόδια αρχή για την περισυλλογή των πτωμάτων όπως επίσης και για την αναζήτηση αγνοουμένων στη θάλασσα. Εδώ εντοπίζεται μια ενδογενής αντίφαση στο ρόλο του Λιμενικού: από τη μία ο παραδοσιακός του ρόλος είναι 'αποτρεπτικός' (πχ. η διαφύλαξη των θαλάσσιων συνόρων και η αποτροπή εγκληματικών ενεργειών) ενώ παράλληλα καλείται να διεξάγει εξαιρετικά σύνθετες επιχειρήσεις ανθρωπιστικού χαρακτήρα (πχ διάσωση μεταναστών, συλλογή πτωμάτων και εποπτεία διαδικασίας αναγνώρισης).

Έρευνα και Συλλογή Δεδομένων

Η ταυτοποίηση προϋποθέτει την αντιστοιχισή μεταθανάτιων (postmortem) δεδομένων (προσωπικά αντικείμενα, διακριτικά χαρακτηριστικά στο σώμα, μαρτυρίες διασωθέντων, DNA κλπ) με προθανάτια (ante mortem) δεδομένα κυρίως από συγγενείς των αγνοουμένων. Στην πράξη στη Λέσβο, η πλειοψηφία των ταυτοποιήσεων γίνεται μέσω οπτικής αναγνώρισης από

τους συγγενείς, αφού δεν υπάρχει συγκεκριμένη διαδικασία αντιστοίχισης προθανάτιων και μεταθανάτιων δεδομένων. Αφού έχει ταφεί το θύμα υπάρχουν αρκετά εμπόδια που καθιστούν αυτή τη διαδικασία εξαιρετικά δύσκολη.

Τόσο το διεθνές όσο και το εθνικό νομικό πλαίσιο καθιστούν σαφή την υποχρέωση των εθνικών αρχών να διερευνήσουν θανάτους από μη φυσικά αίτια, όπως τα ναυάγια στο Αιγαίο.⁶ Όμως στην πράξη, και λόγω της έντασης του προσφυγικού φαινομένου, ελάχιστα βήματα γίνονται προς αυτή τη κατεύθυνση· ακόμη και προσωπικά δεδομένα τα οποία είναι εύκολο να συλλέγουν (πχ. κάρτες SIM, πιστωτικές κάρτες, προσωπικά αρχεία), αρκετές φορές αφήνονται στις ακτές (Φωτογραφία 1).

Λεπτομερείς μαρτυρίες από διασωθέντες οι οποίες θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη διαδικασία συλλογής δεδομένων και ταυτοποίησης των θυμάτων, συλλέγονται σχεδόν αποεικλιστικά σε περιπτώσεις όπου το Λιμενικό Σώμα διεξάγει έρευνα για ποινικά αδικήματα – όπως λαθρεμπορία – και όχι για αμιγώς ανθρωπιστικούς σκοπούς. Κυρίως, δεν υφίσταται συστηματοποιημένη διαδικασία συλλογής μεταθανάτιων δεδομένων, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν διαθέσιμα πρωτόκολλα από τη διεθνή πρακτική για τα θύματα φυσικών και ανθρωπιστικών καταστροφών.⁷

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι υπάρχει μια αντίφαση ανάμεσα στις νομικές υποχρεώσεις του κράτους και την πραγματικότητα, όπως αυτή διαμορφώθηκε με τις διαστάσεις που έλαβε το προσφυγικό ζήτημα. Πρέπει να αναγνωριστεί ότι καθίσταται πρακτικά αδύνατο για το Λιμενικό Σώμα, το οποίο έχει ήδη σημαντικές ελλείψεις προσωπικού και πόρων, να διεξάγει σύνθετες έρευνες ανθρωπιστικού χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη ότι στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 οι ημερήσιες αφίξεις προσφύγων στο νησί κυμαίνονται μεταξύ 2,000 και 3,000.⁸ Κατά συνέπεια, θα ήταν παράλογο να περιμένουμε μια υπηρεσία με ανεπαρκείς πόρους σε ένα ακριτικό νησί, η οποία έχει ήδη επωμιστεί την ευθύνη περισυλλογής και καταγραφής μεταναστών, όπως επίσης και επιχειρήσεις διάσωσης, την ίδια στιγμή να διεξάγει ευαίσθητες και χρονοβόρες έρευνες για τη συλλογή και αποθήκευση μεταθανάτιων δεδομένων.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΤΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

1η Φάση: Οπτική Αναγνώριση

Το Λιμενικό καλεί τους συγγενείς να επισκεφθούν τα κεντρικά γραφεία στο Λιμάνι της Μυτιλήνης προκειμένου να αναγνωρίσουν τους δικούς τους. Εκεί, οι συγγενείς περιγράφουν τα χαρακτηριστικά των αγνοουμένων συγγενών τους και οι λιμενικοί δείχνουν φωτογραφίες θυμάτων από διάφορα ναυάγια τα οποία προσιδιάζουν στην περιγραφή των θυμάτων. Συνεπώς οι προοπτικές αναγνώρισης αυξάνονται σε περιπτώσεις που τα θύματα ταξίδευαν μαζί με συγγενικά πρόσωπα ή άλλους διασωθέντες οι οποίοι μπορούν να δηλώσουν κάποιον ως αγνοούμενο τις πρώτες ώρες ή μέρες μετά το ναυάγιο. Ως αποτέλεσμα της έλλειψης πόρων, πιστοποιημένοι μεταφραστές ή ψυχολόγοι μπορεί να μην είναι διαθέσιμοι για να βοηθήσουν τη διαδικασία. Συνεπώς, δεν είναι λίγες οι φορές που Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) προσφέρουν τις υπηρεσίες αυτές. Η οπτική ταυτοποίηση ωστόσο, ιδιαίτερα μέσω φωτογραφιών, κρύβει αρκετούς κινδύνους· δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο συγγενείς υπό το σόκι

⁶ Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών έχουν αποφασίσει τα μέτρα που χρειάζεται να παρθούν σε περιπτώσεις θανάτων από μη-φυσικά αίτια: η προστασία του δικαιώματος στη ζωή περιλαμβάνει την υποχρέωση να προλαμβάνει θανάτους και την υποχρέωση να διεξάγει έρευνα για τις συνθήκες των θανάτων αυτών.

⁷ Η διεθνής πρακτική βασίζεται στο πρωτόκολλο αναγνώρισης ταυτοποίησης θυμάτων μαζικών καταστροφών το οποίο δημιουργήθηκε από την INTERPOL, 'Disaster Victim Identification' (DVI). διαθέσιμο στο: <http://www.interpol.int/Public/DisasterVictim/Forms/Default.asp> [τελευταία πρόσβαση 9 Ιουλίου 2016]

⁸ Patrick Strikland (2015) 'Refugee boats to Greece persist despite winter's chill' Al Jazeera, available at <http://www.aljazeera.com/news/2015/12/refugee-boats-greece-persist-winters-chill-151202175107235.html>

του τραύματος να κάνουν λανθασμένη ταυτοποίηση.⁹ Σε οποιαδήποτε περίπτωση όταν μια οικογένεια αναγνωρίσει τον συγγενή της, αυτό οδηγεί είτε σε ταφή σε κοιμητήριο στη Λέσβο, είτε σε επαναπατρισμό της σωρού στην χώρα προέλευσης.

2η Φάση: Ιατροδικαστής

Σε περιπτώσεις όπου μια οικογένεια ακολουθήσει αυτή τη διαδικασία αλλά δεν μπορεί να αναγνωρίσει τους συγγενείς της μέσω φωτογραφιών – ή σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει συγγενείς σε αναζήτηση του πτώματος – το πτώμα μεταφέρεται στο νεκροτομείο. Λόγω των ελλείψεων σε υποδομές στο τοπικό νεκροτομείο,¹⁰ ο ιατροδικαστής αρκετές φορές πιέζει για άμεση ταφή στην προσπάθεια να δημιουργηθεί χώρος για την συντήρηση άλλων θυμάτων. Αν κανείς δεν αναζητήσει τον νεκρό, ο ιατροδικαστής προετοιμάζει το πιστοποιητικό θανάτου το οποίο απαιτείται για την ταφή του θύματος· το πιστοποιητικό αποστέλλεται στο ληξιαρχείο και κοινοποιείται στο Λιμενικό. Για κάθε μη ταυτοποιημένο πτώμα εκδίδονται δυο αριθμοί πρωτοκόλλου: (1) ο αριθμός πρωτοκόλλου του πιστοποιητικού θανάτου από τον ιατροδικαστή και (2) ο αριθμός που δίνεται από το Λιμενικό Σώμα (συνήθως αποτελείται από την ημερομηνία του ναυαγίου και τον αριθμό του θύματος, πχ 23/10/2013, Ν. 3). Όπως θα δείξουμε παρακάτω, παραμένει ασαφές αν (και πώς) αυτοί οι αριθμοί τοποθετούνται στο χώρο ταφής και κατά συνέπεια ποιες είναι οι επιπτώσεις στην προσπάθεια αντιστοίχισης των δεδομένων του ιατροδικαστή με κάθε συγκεκριμένο πτώμα που θάβεται στο νεκροταφείο. Σύμφωνα με τον τοπικό ιατροδικαστή, αυτοί οι αριθμοί αναγράφονται σε ετικέτα που προσκολλάται στο πτώμα, αλλά παραμένει ασαφές αν αυτό είναι ορατό στο κοιμητήριο του Αγίου Παντελεήμονα στη Μυτιλήνη.

3η Φάση: Ιατροδικαστικά Δεδομένα

Σε αυτή τη φάση, ο ιατροδικαστής λαμβάνει δείγμα DNA από όλα τα μη ταυτοποιημένα πτώματα και τα αποστέλλει στην Διεύθυνση Εγκληματολογικών Ερευνών (ΔΕΑ), η οποία αποτελεί διεύθυνση της Ελληνικής Αστυνομίας και υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών.¹¹ Η ΔΕΑ αποθηκεύει όλα τα γενετικά δεδομένα και αποτελέσματα, ενώ παράλληλα επωμίζεται την ευθύνη μελλοντικών ταυτοποιήσεων. Οι οικογένειες των αγνοουμένων μπορούν να στέλνουν γενετικά δείγματα στη ΔΕΑ, αρκεί αυτό να γίνει μέσω μιας αναγνωρισμένης επίσημης ελληνικής Αρχής, ή πρεσβεία/προξενείο τρίτης χώρας στην Ελλάδα. Θεωρητικά οι συγγενείς μπορούν να δίνουν δείγμα DNA από τις χώρες προέλευσης, αλλά στην πραγματικότητα αυτό καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης ή ακόμη και φόβου προς τις κρατικές αρχές της χώρας προέλευσης, όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις Σύρων προσφύγων. Επιπλέον δεν υπάρχει συγκεκριμένη διαδικασία ενημέρωσης ή επικοινωνίας με τις οικογένειες σε τρίτες χώρες, συνεπώς πολλοί συγγενείς δεν γνωρίζουν καν αυτή τη δυνατότητα.

9 ICRC (2009) ‘Missing People, DNA Analysis And Identification Of Human Remains’, p.10 , also available at: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_4010.pdf [τελευταία πρόσβαση 09 July 2016]

¹⁰ Μόλις Πρόσφατα Παραδόθηκε ένα νέο ψυγείο συντήρησης νεκρών στο τοπικό νοσοκομείο από δωρεές πολιτών και φιλανθρωπικών σωματείων.

¹¹ Άρθρο 27, νόμος 4249/2014

Καλή Πρακτική: Η περίπτωση της Αλεξανδρούπολης

Την περίοδο 2000-2012, η Αλεξανδρούπολη αποτέλεσε την κύρια πύλη εισόδου για μεταναστες οι οποίοι προσπάθησαν να φθάσουν στην ΕΕ μέσω της. Το 2012 υψώθηκε φράχτης στην περιοχή του Έβρου για να αποτρέψει νέες αφίξεις. Στην προσπάθεια τους να περάσουν τα σύνορα πολλοί άνθρωποι πνίγηκαν στον ποταμό του Έβρου. Παρακάτω αναδεινύουμε την καλή πρακτική που εισήγαγε ο τοπικός ιατροδικαστής.

Τα τελευταία 15 χρόνια ο ιατροδικαστής συλλέγει συστηματικά γενετικά δείγματα των θυμάτων, ανεξαρτήτως αν τα πτώματα ταυτοποιήθηκαν ή όχι. Παράλληλα, συλλέγει και αποθηκεύει συστηματικά άλλα χρήσιμα μεταθανάτια δεδομένα στην προσπάθεια να βοηθήσει συγγενείς στο μέλλον να αναγνωρίσουν το δικό τους (πχ. προσωπικά αντικείμενα, ρούχα, φωτογραφίες με ουλές ή τατουάζ από τα σώματα κλπ) (Συνέντευξη Ν. 60). Επίσης, ειδίδει ένα μοναδικό αριθμό πρωτοκόλλου για κάθε πτώμα το οποίο του επιτρέπει να εποπτεύει τη διαδικασία ταυτοποίησης (πχ. από τη λήψη δείγματος DNA, μέχρι το συγκεκριμένο τάφο και το αρχείο με τα προσωπικά αντικείμενα κάθε θύματος). Όπως μας ανέφερε, βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με την Αστυνομία και τον τοπικό Ιμάμη για να διασφαλίσει ότι ο αριθμός πρωτοκόλλου τοποθετείται σε κάθε τάφο. Επιπλέον όταν οι οικογένειες επισκέπτονται την Αλεξανδρούπολη, ο ίδιος αναλαμβάνει τη διαδικασία οπτικής αναγνώρισης μέσω φωτογραφιών και όχι η Αστυνομία. Επιπλέον συντηρεί τα πτώματα για 90 ημέρες – περισσότερο από τις 40 ημέρες που είναι η πρακτική στη Λέσβο – και κατά συνέπεια διευρώνει το παράθυρο ευκαιρίας για την αναγνώριση. Τέλος, αν η οικογένεια θελήσει να προχωρήσει σε εκταφή του πτώματος, ξεινάει ο ίδιος τη διαδικασία: φαίνεται ότι ένας αριθμός εκταφών έχει γίνει τα τελευταία χρόνια (Συνέντευξη Ν. 60). Συνεπώς, στην Αλεξανδρούπολη υπάρχει συγκεκριμένη διαδικασία η οποία όχι μόνο ακολουθείται αλλά ελέγχεται από μια εποπτεύουσα αρχή, μειοδοποιώντας τις πιθανότητες μελλοντικής ταυτοποίησης.

4Η ΦΑΣΗ: ΤΑΦΗ

Παλιό Κοιμητήριο Αγίου Παντελεήμονα

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 ο αριθμός των πολύνεκρων ναυαγίων στη Λέσβο έχει αυξηθεί δραματικά. Η πλειοψηφία των θυμάτων έχουν ταφεί στο συγκεκριμένο νεκροταφείο στην πόλη της Μυτιλήνης. Συνήθως τα πτώματα καλύπτονται με χώμα, ενώ ένα κομμάτι μαρμάρου στο οποίο συνήθως αναγράφεται μια ημερομηνία (του ναυαγίου) και ένας αριθμός (των θυμάτων συγκεκριμένου ναυαγίου, βλέπε φωτογραφία 2) τοποθετείται πάνω στο τάφο. Λόγω της απουσίας συγκεκριμένης διαδικασίας ή αρχής η οποία να ηγείται της διαδικασίας, κάθε ταφή ακολουθεί διαφορετική πορεία και σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζει τη διαθεσιμότητα πόρων για να καλύψουν την εκάστοτε ταφή. Ο ρόλος των τοπικών ΜΚΟ είναι κομβικής σημασίας, τόσο για τη στήριξη των οικογενειών όσο και στην προετοιμασία μιας αξιοπρεπούς ταφής.

Η πιό σημαντική έλλειψη στη διαδικασία ταφής, είναι η μηδαμινή πρόνοια για μελλοντική ταυτοποίηση. Πρώτον, είναι ασάφες αν οι αριθμοί πρωτοκόλλου που δίνουν ο ιατροδικαστής και το Λιμενικό Σώμα τοποθετούνται σε εμφανές σημείο στον τάφο. Ενώ ο ιατροδικαστής τοποθετεί ετικέτα στο πτώμα, αυτό δεν είναι εμφανές εξωτερικά, συνεπώς οποιαδήποτε διαδικασία ταυτοποίησης χρειάζεται εκταφή της σωρού και επιβεβαίωση μέσω DNA.¹² Επίσης, ενώ κάποιοι αριθμοί τοποθετούνται σε σπασμένα κομμάτια μάρμαρο αυτά εύκολα μπορούν να μετακινηθούν. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι ένας μη κρατικός

Φωτογραφία 2: Κοιμητήριο Αγίου Παντελεήμονα

¹² Αυτό Προσθέτει μία Παραπάνω Πρόκληση, αφού στην μουσουλμανική παράδοση οι εκταφές δεν επιτρέπονται.

παράγοντας, τα τοπικά γραφεία τελετών, καλούνται να θάψουν τα θύματα, ενώ παραμένει ασαφές αν οι αρμόδιες κρατικές αρχές παραβρίσκονται στις ταφές για να επιβεβαιώσουν ότι οι αριθμοί πρωτοκόλλου τηρούνται ή όχι. Αν δεν τηρείται κάποιο πρωτόκολλο στην ταφή και τα διακριτικά μπορούν να μετακινηθούν, αυτό σημαίνει ότι ακόμη και αν τα εργαστήρια της ΔΕΑ στην Αθήνα ταυτοποιήσουν το γενετικό δείγμα ενός θύματος, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι μπορεί να βρεθεί και η σωρός στο νεκροταφείο. Ίσως να απαιτηθεί εκταφή. Με απλά λόγια, η πρακτική που ακολουθείται στην ταφή, περιπλέκει ή ακόμη και μειώνει σημαντικά τις πιθανότητες μελλοντικής ταυτοποίησης. Τέλος, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, δεν υπάρχει διαθέσιμος χάρτης του νεκροταφείου. Όλα τα παραπάνω αντικατοπτρίζουν το κενό πολιτικής, το οποίο συνοψίζεται στην έλλειψη συντονισμού μεταξύ των τοπικών αρχών και μη κρατικών φορέων που συμμετέχουν στη διαδικασία. Διαφορετικές αρχές καλούνται να διαχειριστούν διαφορετικές φάσεις του προβλήματος (περισυλλογή πτωμάτων, συλλογή και διαχείριση δεδομένων, αναγνώριση, ταφή), με ελάχιστη επικοινωνία ή συντονισμό.

Νέο νεκροταφείο στο Κάτω Τρίτος

Ως αποτέλεσμα της πιεστικής ανάγκης να ταφούν 70 θύματα ενός πολύνεκρου ναυαγίου (28 Οκτωβρίου 2015) δημιουργήθηκε νέος χώρος ταφής. Αντιμέτωπες με μια δίχως προηγούμενο ανθρωπιστική πρόκληση, οι Δημοτικές Αρχές έλαβαν την απόφαση να μετατρέψουν ένα οικόπεδο σε νεκροταφείο αποκλειστικά για την ταφή θυμάτων ναυαγίων· αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι είναι ο πρώτος χώρος ταφής μουσουλμάνων στο νησί.¹³ Ο χώρος βρίσκεται στην περιοχή Κάτω Τρίτος περίπου 20 χμ από την πόλη της Μυτιλήνης.

Το νέο νεκροταφείο σίγουρα αποτελεί θετική εξέλιξη, αφού δίνει μια οριστική απάντηση στο πιεστικό πρόβλημα εξεύρεσης χώρου ταφής των θυμάτων που ανακύπτουν έπειτα από κάθε νέο ναυάγιο. Επιπλέον οι αριθμοί πρωτοκόλλου τοποθετούνται σε ευδιάκριτα σημεία πάνω σε όλους τους τάφους όλων των μη ταυτοποιημένων νεκρών, και αυτό αυξάνει τις πιθανότητες μελλοντικής ταυτοποίησης.

Ένας Αιγύπτιος εθελοντής διαχειρίζεται το χώρο και διασφαλίζει ότι θρησκευτικά και πολιτισμικά ταφικά έθιμα τηρούνται. Οι τάφοι είναι προσεγμένοι και ο συγκεκριμένος εθελοντής έχει δημιουργήσει χάρτη του νεκροταφείου ενώ παράλληλα έχει κινητοποιήσει μουσουλμανικές και άλλες ΜΚΟ να στηρίζουν οικονομικά τις ταφές. Από την δημιουργία του νέου νεκροταφείου, ο εθελοντής αυτός είναι υπεύθυνος για την αποτελεσματική διαχείριση και οργάνωση όλων των ταφών.

Ωστόσο, το νέο κοιμητήριο αποτελεί μια λύση η οποία σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζει το κενό πολιτικής. Παρά την θετική επίδραση που έχει η αξιοπρεπής ταφής σύμφωνα με τα ταφικά έθιμα των θυμάτων, οι δημοτικές αρχές έχουν μεταβιβάσει τις νομικές ευθύνες τους σε ένα άτομο το οποίο δεν έχει επίσημο status ή συγκεκριμένη σύμβαση εργασίας με το Δήμο. Κατά συνέπεια, σημαντικά δεδομένα στη διαδικασία ταυτοποίησης, όπως ο χάρτης του νεκροταφείου, παραμένουν στα χέρια ενός ατόμου χωρίς επίσημη εξουσιοδότηση.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Παρά τη σύνθετη φύση της ανθρωπιστικού ζητήματος των αγνοούμενων μεταναστών, υπάρχουν τόσο άμεσα βήματα τα οποία μπορούν οι ελληνικές αρχές να κάνουν, όσο και μακροπρόθεσμες δράσεις που απαιτούν διεθνή και πανευρωπαϊκή συνεργασία.

1. Σύσταση ανεξάρτητης ανθρωπιστικής επιτροπής

Το κύριο εμπόδιο στην αποτελεσματική διαχείριση του προβλήματος, παραμένει η απουσία μιας θεσμοποιημένης διαδικασίας για την ταυτοποίηση των νεκρών μεταναστών: διαφορετικές αρχές καλούνται να αντιμετωπίζουν διαφορετικές φάσεις του προβλήματος, με ελάχιστη συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ τους. Κατά συνέπεια, προτείνουμε τη σύσταση μιας

¹³ Παραμένει ασαφές αν (και πόσα) από τα μη ταυτοποιημένα θύματα είναι δεν ήταν μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα.

Φωτογραφία 3:

Νέο νεκροταφείο στο Κάτω Τρίτος

ανεξάρτητης επιτροπής, η οποία θα έχει αποκλειστικά ανθρωπιστική εντολή και η οποία θα αποτελείται από ιατροδικαστικούς επιστήμονες, αντιπροσώπους τοπικών και εθνικών αρχών, ΜΚΟ, προσφυγικών κοινοτήτων στην Ελλάδα, νομικών με ειδίκευση στο ζήτημα και φυσικά οικογένειες αγνοουμένων. Οι στόχοι της επιτροπής θα πρέπει να αποτελούν τα εξής:

- Συντονισμός ενεργειών των αρχών που εμπλέκονται στη διαδικασία, από την περισυλλογή των πτωμάτων ως την ταυτοποίηση
- Διασφάλιση ότι μια ενιαία και θεσμοθετημένη διαδικασία ακολουθείται σε εθνικό επίπεδο
- Επικοινωνία με οικογένειες, αρχές και άτομα από χώρες προέλευσης (πχ. προξενεία, πρεσβείες κλπ)
- Διασφάλιση ότι η χώρα συμμορφώνεται με το υπάρχον νομικό πλαίσιο.

Ένα σημαντικό κενό από πλευράς εθνικών αρχών παραμένει η ανυπαρξία διαύλου επικοινωνίας με τις οικογένειες στις χώρες προέλευσης, ούτως ώστε να αυξηθεί η πιθανότητα συλλογής προθανάτιων δεδομένων (κυρίως DNA) και κατά συνέπεια αύξησης των πιθανοτήτων ταυτοποίησης. Η υπάρχουσα πρακτική συλλογής δειγμάτων DNA από τα θύματα είναι μικρής χρησιμότητας αν δεν υπάρχει γενετικό υλικό από την οικογένεια για να υπάρξει ταυτοποίηση. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν διάλογοι επικοινωνίας με τις οικογένειες. Η επιτροπή θα πρέπει να σχεδιάσει καινοτόμους τρόπους με τους οποίους η επικοινωνία αυτή θα καθίσταται απλή, κατανοητή και εύκολη για τις οικογένειες στις χώρες προέλευσης. Για παράδειγμα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (ανεπίσημα) ήδη χρησιμοποιούνται από οικογένειες στην προσπάθειά τους να βρουν τα αγαπημένα τους πρόσωπα. Στην Ιταλία, έπειτα από ένα πολύνεκρο ναυάγιο, οι αρχές δημιούργησαν μια σελίδα στο Facebook και ένα απλό έντυπο για να συμπληρωθεί από συγγενείς που είχαν βάσιμες ενδείξεις ότι οι δικοί τους αγνοούνταν. Αυτή η ενέργεια επέτρεψε 22 από τα 24 θύματα του συγκεκριμένου να ναυαγίου να ταυτοποιηθούν.¹⁴ Επίσης οι κοινότητες μεταναστών έχουν σημαντικά δίκτυα επικοινωνίας με τις χώρες προέλευσης τα οποία θα μεγιστοποιούσαν την πιθανότητα μελλοντικών ταυτοποιήσεων.

2. Βελτίωση της ακολουθούμενης πρακτικής και συμμόρφωση με το υπάρχον νομικό πλαίσιο

Είναι απαραίτητο η αρχή που επωμίζεται την έρευνα να συλλέγει και να αποθηκεύει όλα τα χρήσιμα μεταθανάτια δεδομένα και προσωπικά αντικείμενα από ναυάγια (πχ. πιστωτικές κάρτες, χρυσαφικά, κάρτες SIM κλπ). Παράλληλα, μαρτυρίες από επιζώντες ναυαγίων πρέπει να συλλέγονται συστηματικά με απώτερο στόχο την μελλοντική ταυτοποίηση. Στην υπάρχουσα φάση, τις περισσότερες φορές μια πρόχειρη συνέντευξη λαμβάνεται, ενώ πολλές φορές η μαρτυρίες λαμβάνονται μόνο στα πλαίσια ερευνών για την δίωξη λαθρεμπόρων. Αναγνωρίζοντας τα εμπόδια που τίθενται από το μέγεθος του προσφυγικού προβλήματος για το Λιμενικό Σώμα, παραμένει σημαντικό τα μεταθανάτια δεδομένα να συλλέγονται ακολουθώντας τη διεθνή πρακτική. Επίσης, το κράτος θα πρέπει να αναλάβει και την πλήρη ευθύνη για τη διαχείριση των νεκροταφείων όπου μη ταυτοποιημένα θύματα έχουν ταφεί, καθώς παραμένει υπεύθυνο για την διερεύνηση και ταυτοποίηση των νεκρών.

3. Σεβασμός των αναγκών των οικογενειών

Σημαντικό βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση είναι η διασφάλιση ότι οι οικογένειες έχουν θεσμοποιημένο ρόλο στη διαδικασία, όπως η απόδοση 'ανθρωπιστικής visa' για τους συγγενείς αγνοουμένων μεταναστών οι οποίοι αναζητούν τους δικούς τους. Αυτή η visa θα επιτρέπει στις

¹⁴ Προφανώς η διαχείριση προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο, ιδιαίτερα από ευαίσθητες ομάδες, εγείρει πλήθος ηθικών ζητημάτων, καθώς αυτή η έκθεση μπορεί να βλάψει τόσο τις οικογένειες όσο και τους ίδιους του αγνοούμενους. Δείτε σχετικά την έκθεση της ομάδας για την Ιταλία

οικογένειες να εισέρχονται στη χώρα για λίγες εβδομάδες για να συμβάλλουν στις προσπάθειες ταυτοποίησης των θυμάτων και στην διαδικασία ταφής.

4. Επιπλέον πόροι από την ΕΕ

Ός σύνθετη ανθρωπιστική πρόκληση, η οποία ξεπερνά τις δυνατότητες του ελληνικού κράτους, πολύ περισσότερων των τοπικών αρχών, είναι αδήριτη ανάγκη οι ελληνικές αρχές να μεγιστοποιήσουν τις διαθέσιμες πηγές χρηματοδότησης από την ΕΕ προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις ανθρωπιστικές ανάγκες των οικογενειών και να βελτιώσουν τις επιχειρησιακές δυνατότητες των τοπικών αρχών.¹⁵ Για παράδειγμα, στη παρούσα φάση υπηρεσίες μετάφρασης ή ψυχολογικής υποστήριξης των οικογενειών στη ψυχοφθόρα διαδικασία αναγνώρισης παρέχονται περιστασιακά από ΜΚΟ, ενώ υπάρχουν διαθέσιμες πηγές χρηματοδότησης που θα καθιστούσαν αυτές τις υπηρεσίες διαθέσιμες σε μόνιμη βάση.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Η διεθνής εμπειρία, ιδιαίτερα σε περιοχές όπως το Μεξικό και την Κεντρική Αμερική, δείχνει ότι στις προσπάθειες για τη συν-διαχείριση δεδομένων αγνοουμένων μεταναστών ηγούνται η κοινωνία των πολιτών σε συνδυασμό με διακρατική συνεργασία.¹⁶ Ωστόσο, στην περιοχή της Μεσογείου το πρόβλημα περιπλέκεται από το γεγονός ότι τα προθανάτια δεδομένα για τους αγνοούμενους μετανάστες προέρχονται από διάφορα κράτη και σε διαφορετικές ηπείρους. Συνεπώς, είναι αναγκαία η δημιουργία δομών σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία κατέχουν μεταθανάτια δεδομένα των νεκρών μεταναστών που θα επιτρέψει την κεντρική διαχείριση των δεδομένων. Επίσης, καθίσταται σημαντική η συλλογή προθανάτιων δεδομένων από τις οικογένειες στις χώρες προέλευσης και σε τρίτες (ευρωπαϊκές) χώρες. Συνοπτικά οι κεντρικοί άξονες αυτής της πολιτικής αποτελούν τα παρακάτω:

- Αναγκαία η κεντρική διαχείριση των μεταθανάτιων δεδομένων σε ευρωπαϊκά κράτη, που θα επιτρέψει την ασφαλή αποθήκευση και διαχείριση από μια διακρατική ανεξάρτητη αρχή η οποία θα μπορεί να κερδίσει την εμπιστοσύνη των οικογενειών και θα εγγυάται τη συμμετοχή ανεξάρτητων ιατροδικαστικών αρχών.¹⁷
- Παροχή της αναγκαίας υποστήριξης και πληροφόρησης στις οικογένειες των αγνοουμένων, κατά τη διαδικασία έρευνας, συλλογής δεδομένων και ταυτοποίησης, όπως επίσης και συμμετοχή στη διαδικασία εκταφής και επαναπατριsmού των νεκρών.
- Η διαδικασία συλλογής, διαχείρισης και αποθήκευσης δεδομένων να υπόκειται σε αρχές προστασία προσωπικών δεδομένων και να είναι ξεκάθαρο ότι η χρήση γίνεται αποκλειστικά για ανθρωπιστικούς σκοπούς.

Συνεπώς απαιτείται μια διεθνής αρχιτεκτονική η οποία θα επιτρέψει τη συλλογή προθανάτιων και μεταθανάτιων δεδομένων αγνοουμένων από διαφορετικές πηγές, τόσο επίσημες αρχές όσο και απευθείας από οικογένειες. Με αυτό τον τρόπο, η αντιστοίχιση προθανάτιων και μεταθανάτιων δεδομένων μπορεί να γίνει είτε σε εθνικό επίπεδο είτε μέσω διακρατικής συνεργασίας. Θεωρούμε ότι τα κράτη πρέπει να βρουν τρόπους συνεργασίας και συν-διαχείρισης δεδομένων. Αυτό μπορεί να γίνει με μια συμφωνία σε μια δέσμη αρχών, βασισμένη στο διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ένα καλό πρώτο βήμα είναι οι αρχές πάνω στις οποίες βασίζεται ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός για τη διαχείριση του

¹⁵ Βλέπε για παράδειγμα τις προτεραιότητες στη χρηματοδότηση της ECHO <http://ec.europa.eu/echo/sites/echo-site/files/esop.pdf>

¹⁶ Reineke, Robin (2016) Missing persons and unidentified remains at the United States–Mexico border, in Brian, T. and Laczko, F. (Eds), Fatal Journeys Volume 2, Identification and Tracing of Dead and Missing Migrants. Geneva: IOM.

¹⁷ Όπως ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός και η Διεθνής Διερευνητική Επιτροπή Αγνοουμένων

ζητήματος των αγνοούμενων σε συνθήκες πολιτικής βίας και εμφυλίων συγκρούσεων. Στη βάση μιας τέτοιας δέσμης αρχών, και με την συνδρομή ειδικών σε ιατροδικαστικές έρευνες όπως ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός και η Διεθνής Επιτροπή Αγνοουμένων (ICMP), θα μεγιστοποιήσει τις πιθανότητες μελλοντικής ταυτοποίησης των αγνοουμένων.

Ο ΔΟΜ πρεσβεύει ότι η ανθρωπιστική και προγραμματισμένη μετανάστευση ευνοεί τους μετανάστες και την κοινωνία. Ως ένας διακυβερνητικός οργανισμός, Ο ΔΟΜ συνεργάζεται με τους εταίρους του στη διεθνή κοινότητα για να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των αυξανόμενων προκλήσεων που αφορούν στη διαχείριση της μετανάστευσης, να προωθήσει την κατανόηση των μεταναστευτικών θεμάτων, να ενθαρρύνει την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μέσα από τη μετανάστευση και να υποστηρίξει την ανθρωπινή αξιοπρέπεια και ευμάρεια των μεταναστών.

Mediterranean Missing

Understanding the Needs of Families
and the Obligations of States

www.mediterraneanmissing.eu

THE MEDITERRANEAN MISSING PROJECT

Το ερευνητικό πρόγραμμα 'Mediterranean Missing' είναι πρόγραμμα 12-μηνιαίας διάρκειας το οποίο χρηματοδοτείται από το βρετανικό Συμβούλιο Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών (ESRC). Το πρόγραμμα βασίζεται στη συνεργασία μεταξύ του Πανεπιστημίου City του Λονδίνου, του Πανεπιστημίου του York και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (IOM). Αποτελεί μια από τις πρώτες προσπάθειες να συλλέξει συστηματικά δεδομένα και να διεξάγει μια συγκριτική έρευνα για τις πολιτικές αντιμετώπισης του φαινομένου των αγνοουμένων μεταναστών στην Μεσόγειο, όπως επίσης και τις επιπτώσεις στις οικογένειες των αγνοουμένων. Από το 2014 περίπου 9,600 πρόσφυγες και μετανάστες έχουν χάσει τη ζωή τους στην προσπάθεια να φτάσουν στην Ευρώπη. Η πλειοψηφία των θυμάτων δεν ταυτοποιείται και σε αρκετές περιπτώσεις τα πτώματα δεν βρίσκονται ποτέ. Λόγω της άγνοιας για την τύχη των δικών τους ανθρώπων, οι οικογένειες εγκλωβίζονται και αδυνατούν να πενήσουν τους συγγενείς τους. Η έρευνα ρίχνει φως στο κενό πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και επίπεδο ΕΕ, εστιάζοντας στις πολιτικές διαχείρισης του φαινομένου στην Ιταλία και την Ελλάδα σε ότι αφορά στη έρευνα, ταυτοποίηση, ταφή και επαναπατρισμό των πτωμάτων. Η έρευνα με τις οικογένειες των μεταναστών από διάφορες χώρες προέλευσης έχει σαν στόχο να κατανοήσει τις ψυχολογικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις στις οικογένειες των μεταναστών.

Τα ερευνητικά ευρήματα παρουσιάζονται στις ακόλουθες δημοσιεύσεις:

- Ειθέςεις για την Ελλάδα και την Ιταλία, όπως και περιλήψεις των ειθέςεων
- Έιθεση για τις επιπτώσεις του φαινομένου στις οικογένειες των μεταναστών
- Έιθεση η οποία εστιάζει στο διεθνές νομικό πλαίσιο, με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και το φαινόμενο των αγνοουμένων
- Ειθέςεις για το εθνικό κανονιστικό πλαίσιο γύρω από των αγνοουμένων σε Ιταλία και Ελλάδα.

Μέλη της Ερευνητικής Ομάδας

Frida Ben Attia, Τυνησία

Tara Brian, ΔΟΜ

Adrian Carrasco Heiermann, Ερευνητικός εταίρος, IOM's Global Migration Data Analysis Centre (IOM GMDAC)

Stefanie Grant, Νομικός, Κέντρο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, London School of Economics

Catriona Jarvis, Νομικός, Ηνωμένο Βασίλειο

Iosif Kovras, Επίκουρος Καθηγητής Συγκριτικής Πολιτικής, Department of International Politics, City University of London

Frank Laczko, Διευθυντής, IOM's Global Migration Data Analysis Centre (IOM GMDAC)

Giorgia Mirto, Ιταλία

Katerina Polychroni, Ελλάδα

Simon Robins, Centre for Applied Human Rights, University of York

Ann Singleton, Senior Research Fellow, School for Policy Studies, University of Bristol and Senior Advisor to IOM's Global Migration Data Analysis Centre (IOM GMDAC)

Amal Shaiah, Τουρκία

IOM's Global Migration
Data Analysis Centre
GMDAC

THE UNIVERSITY of York
Centre for Applied Human Rights